

*Петро ОПАНАЩУК, кандидат історичних наук, доцент,
завідувач проблемної науково-дослідної
лабораторії соціальних досліджень ринку праці ІПК ДСЗУ*

МЕХАНІЗМИ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ У СФЕРІ ЗАНЯТОСТІ НАСЕЛЕННЯ (ДОСВІД ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН)

Розбудова соціально орієнтованої економіки в Україні впродовж останніх років наштовхується на такі явища, як постійно зростаючий вплив кваліфікованих кадрів, недостатній рівень соціального забезпечення та витрат на соціальні гарантії. Ускладнює таку ситуацію успадковане ще з радянських часів домінування в Україні пільг та соціальних виплат, які часто підміняють собою належний рівень заробітної плати та матеріального забезпечення. Сформована в Україні система пільг, гарантій та компенсацій, які охоплюють понад третину її населення, занадто переобтяжує й без того обмежені фінансові можливості країни.

У світлі вищезазначеного особливої актуальності для соціально-економічного розвитку України на сучасному етапі набуває реформування системи управління трудовим потенціалом країни. Орієнтиром для розвитку вітчизняних механізмів державного управління трудовим потенціалом в умовах ринкової економіки може стати досвід зарубіжних країн у сфері застосування механізмів регулювання ринку праці на основі децентралізації.

Ринкова економіка створює умови для виникнення приватних (недержавних) установ сприяння зайнятості населення. Зокрема, у багатьох країнах Заходу створюються мережі приватних, громадських і державних агентств працевлаштування на основі державного фінансування за конкретними результатами посередницької діяльності.

Децентралізація надання соціальних послуг у сфері зайнятості населення, у тому числі залучення до цього процесу недержавних організацій, потребує розробки механізмів державного замовлення на такі послуги, а також соціального контракування надавачів таких послуг. Прикладом такого підходу є досвід Великобританії. В умовах децентралізації у цій країні сформовано розвинений ринок соціальних послуг у сфері зайнятості населення, в основі якого лежить функціонування системи державного замовлення на соціальні послуги у поєднанні з соціальним контракуванням як державних, так і недержавних надавачів таких послуг [4].

Надання соціальних послуг у сфері зайнятості у Великобританії ґрунтується на мінімальному втручанні держави в цей процес у поєднанні з максимально чітким визначенням правил надання таких послуг та жорстким контролем їх дотримання. При цьому роль державної служби зайнятості аж ніяк не згортається. Навпаки – в умовах децентралізації зростає її роль у прогнозуванні структурних зрушень в економіці й розробці відповідних потребам регіону програм працевлаштування. Досвід багатьох розвинених країн свідчить про те, що служба зайнятості успішніше діє там, де вона належить державі, підпорядкована органам влади й має штат висококваліфікованих спеціалістів з питань зайнятості. Успішному вирішенню поставлених перед службою зайнятості завдань сприятиме

забезпечення в межах децентралізації надання соціальних послуг у сфері зайнятості населення достатньої локальної самостійності її організаційних структур [1, с. 123].

Досвід розвинених країн Заходу показує, що децентралізація надання соціальних послуг у сфері зайнятості населення потребує розробки та налагодження системи моніторингу та оцінювання таких послуг, яка станом на сьогодні в Україні фактично відсутня. Зокрема, у країнах ЄС розробці такої системи передують впровадження державних стандартів соціальних послуг у сфері зайнятості, які встановлюють мінімальний рівень їх надання, гарантований державою. У багатьох країнах ЄС налагодження даної системи перетворилось на важливий механізм державного управління в галузі розвитку трудового потенціалу [4].

Для України, у якій традиційно держава відіграє помітну роль в економіці загалом й формуванні системи соціальних гарантій зокрема, може стати цінним досвід Швеції з надання соціальних послуг у сфері зайнятості населення. Скандинавські програми базуються на регулюванні трудових відносин на загальнонаціональному рівні (встановлення тарифних ставок, колективних договорів); орієнтації політики зайнятості на мінімізацію безробіття, насамперед за рахунок перекваліфікації працівників; широкому застосуванню адресності, індивідуальності надання послуг, що може вважатися певним еталоном відповідного обслуговування населення [3, с. 44; 5].

У Німеччині, Австрії, Італії, Голландії, Бельгії та багатьох інших країнах континентальної Європи домінуючою є консервативна модель децентралізації надання соціальних послуг. Обов'язковою передумовою її ефективного функціонування є високоорганізоване суспільство з розвинутою системою правового регулювання соціальних відносин та ринковою економікою, орієнтованою на реалізацію принципів соціального добробуту.

Важливим інструментом соціального захисту населення від безробіття у більшості країн континентальної Європи виступає тісна співпраця між ключовими сторонами соціального партнерства: державою, роботодавцями та впливовими профспілками, які виражають інтереси найманих працівників. При цьому в багатьох країнах Європи питання регулювання зайнятості населення перебуває не лише у компетенції органів центральної влади. Наприклад, у Франції значні повноваження у даній сфері покладено на місцеві органи влади, або ж вирішуються на галузевому рівні [6, с. 12].

Таким чином, досвід як скандинавських країн, так і країн континентальної Європи доводить, що ключовою запорукою ефективної й результативної соціальної політики у сфері зайнятості населення є досягнення високих і стійких темпів економічного зростання. Загалом реалізація зазначених моделей соціального захисту населення у сфері зайнятості потребує міцного економічного підґрунтя, адже обов'язковою умовою створення додаткових робочих місць та ефективного використання трудового потенціалу населення країни є підвищення рівня соціально-економічного розвитку України загалом та її регіонів зокрема [1, с. 124].

Загалом досвід розвинених країн Заходу свідчить, що децентралізація сприяє підвищенню ефективності соціальних послуг, спрямованих на підтримку найбільш соціально вразливих категорій населення, у тому числі й безробітних. Поряд із тим для України, як і для більшості інших країн постсоціалістичного табору,

характерною є т. зв. транзитивна (або перехідна) модель соціальної політики й успадкований з радянських часів централізований підхід до надання соціальних послуг у сфері зайнятості населення. В основі соціальної політики таких країн лежить законодавчо закріплений, гарантований кожному громадянину мінімум соціальних благ. Однак головним недоліком країн із транзитивною моделлю соціальної політики є те, що з різних причин державне регулювання економіки у них так і не призвело до набуття нею соціально орієнтованих рис.

Таким чином, враховуючи історичні умови розвитку України й позитивний досвід реформування системи соціального захисту в зарубіжних країнах, можна зазначити, що оптимальною для України може стати модель децентралізації надання соціальних послуг у сфері зайнятості населення з суттєвим посиленням на локальному рівні. Така децентралізація дозволяє структурам на місцях самостійно обирати пріоритети у своїй діяльності й використовувати найбільш вдалі для цього інструменти й методи роботи. Базові передумови для цього в Україні можуть бути закладені у процесі створення територіальних громад. У світлі цього пріоритетною ланкою у процесі децентралізації слід визнати територію, тобто регіон. Саме тут працівники і роботодавці безпосередньо взаємодіють один з одним, здійснюється переміщення робочої сили від одного роботодавця до іншого, з одного регіону в інший, відкриваються й закриваються вакансії [2, с. 10].

В Україні, поряд із підвищенням ролі держави у вирішенні проблем створення та захисту робочих місць, доцільно було б розробити функціональну систему приватних агенцій з працевлаштування. При цьому доцільним можна вважати підвищення ролі служби зайнятості та розширення шляхів координації її діяльності з органами державної влади й суб'єктами ринку праці [1, с. 123].

Результативність здійснення реформи децентралізації в Україні буде залежати від того, наскільки чітко будуть визначені пріоритети, цілі й завдання даного реформування, а також від позитивного економічного та управлінського ефекту обраних для цього механізмів державного управління. При цьому не варто переоцінювати децентралізацію надання соціальних послуг у сфері зайнятості населення, адже вона сама по собі не є гарантією швидкого покращення ситуації на ринку праці як на регіональному, так і на загальнонаціональному рівні. Проте вона суттєво розширює можливості для кращого забезпечення різних територіальних спільнот зазначеними послугами, у тому числі й за рахунок більш якісного використання місцевих ресурсів.

Важливо пам'ятати про те, що запровадження навіть найбільш прогресивного зарубіжного досвіду соціального захисту в сфері зайнятості населення потребує не лише детального вивчення й урахування специфіки організаційно-інституційних та економічних механізмів застосування його елементів у країнах Заходу, але й розуміння історичних обставин, впливу національних традицій на його формування. Кожна модель децентралізації соціального захисту в сфері зайнятості населення може ефективно працювати в конкретно взятій країні. Однак її механічне перенесення на інший національний ґрунт, без урахування специфіки місцевого ментального, культурного та економічного розвитку, може не виправдати очікуваних результатів. Саме тому світовий досвід слід враховувати для вироблення власної самобутньої української національної моделі децентралізації надання соціальних послуг у сфері зайнятості

населення, яка б відображала своєрідність історичного розвитку країни та її національних традицій.

Список використаної літератури:

1. Гургула О.М. Зарубіжний досвід регулювання зайнятості населення та можливості його використання в Україні / О.М. Гургула // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. – 2014. – Вип. 6, ч. 4. – С. 121-124.
2. Данилишин Б.М. Децентралізація у країнах ЄС: уроки для України / Б.М. Данилишин, В.В. Пилипів // Регіональна економіка. – 2016. – №1. – С. 5-11.
3. Дівнич В.М. Світові моделі ринку праці та іноземний досвід державного регулювання ринку праці / В.М. Дівнич // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2017. – №2 (58). – С. 43-47.
4. Дубич К.В. Механізми державного управління системою надання соціальних послуг: автореф. дис.... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02 / К.В. Дубич. – К., 2016. – 36 с.
5. Ільчук Л. Світовий досвід моделей соціальної політики та їх можливість використання в Україні / Леонід Ільчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ipzn.org.ua/svitovyyj-dosvid-modelej-sotsialnoyi-polityky-ta-yih-mozhlyvist-vykorystannya-v-ukrayini/#more-457>
6. Кичко І.І. Особливості скандинавської моделі регулювання ринку праці / І.І. Кичко, Л.М. Мекшун // Науковий вісник Полісся. – 2019. – №1 (17). – С. 7-13.

***Наталія ОРТИКОВА, старший викладач,
аспірант кафедри психології ІПК ДСЗУ***

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦЯМИ СЛУЖБИ ЗАЙНЯТОСТІ В УМОВАХ КАРАНТИНУ

Ситуація, яка змусила увесь світ піти на карантин через загрозу поширення гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, призвела до певних ускладнень у здійсненні господарської діяльності багатьма підприємствами та державними інституціями. Так, в Україні з 12 березня 2020 року було введено карантин, під час якого уряд наполегливо рекомендує громадянам перебувати вдома. Це призвело до того, що: окрема частина працівників, чия професійна діяльність пов'язана з інформаційними технологіями (а також представники тих професій де є можливим здійснювати свою діяльність он-лайн – консультанти, освітяни та інш.), продовжує виконувати свою роботу дистанційно, сидячи вдома; інша частина – продовжує працювати в штатному режимі, але через призупинення роботи громадського транспорту, вимушена діставатися до місця роботи використовуючи власний транспорт, транспорт колег по роботі або транспорт, що організований роботодавцем. Є також частка працівників, яких роботодавці змушені були відправити у відпустку «за власний рахунок» або взагалі звільнити. А ще є частина громадян, які були змушені повернутися з-за кордону, де